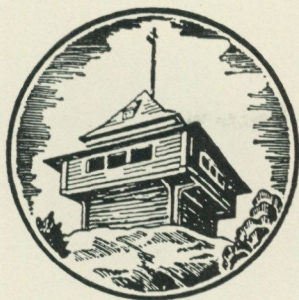

**NORDISKA MUSEETS OCH
SKANSENS ÅRSBOK 1959**

FATABUREN

NORDISKA MUSEETS OCH
SKANSENS ÅRSBOK

1959

Redaktion:

GÖSTA BERG · BENGT BENGTTSSON

Redaktör: Bengt Bengtsson

*Omslagsbilden återger en bägare av rubinglas,
som tillhört generalen friherre Anders Wennerstedt på Skogaholm.
Se Marshall Lagerquists uppsats, s. 131.*

Tryckt hos Tryckeri Aktiebolaget Thule, Stockholm 1959

Djuptrycksplansch från Nordisk Rotogravyr

RANDIGT OCH RUTIGT

Hemslöjdskonst under drygt 30 år

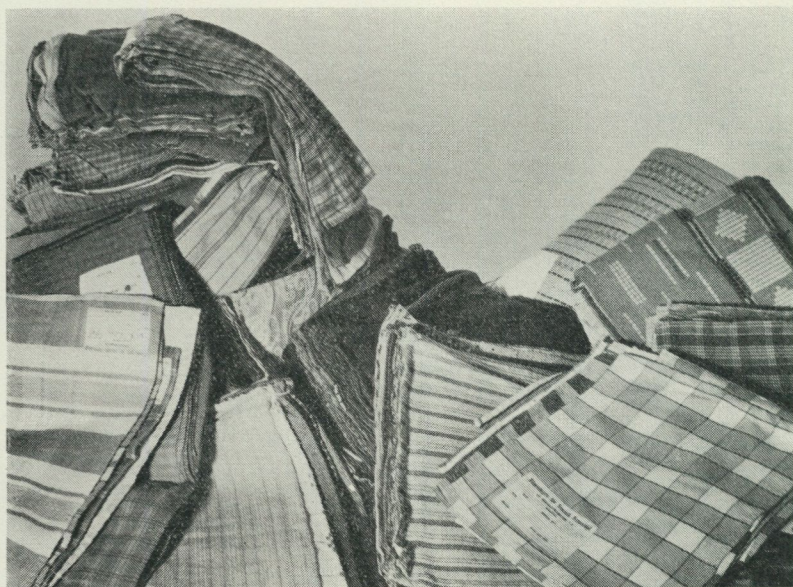
av Elisabet Stavenow

I sin berömda skrift *Skönhet för alla krav* skrev Ellen Key 1899 att hon ville se hemvävda möbeltyger, trasmattor på golven och ljusa skira gardiner. Samtidigt berömmar hon inredningen i Carl Larssons sundbornshem: förmaket med sin vita möbel med hemvävt blå- och vitrandigt tyg och matsalen i mustigt grönt och rött. Just dessa smaknormer med anknytning till både högreståndsmiljö av 1700-talstyp och till allmogemiljö upptogs av den spirande hemslöjdsrörelsen.

Föreningen för Svensk Hemslöjd grundades 1899 och Lilli Zickerman blev dess första föreståndare. Föreningens arbete är känt genom noggranna årsredogörelser och fotografier av utställningar. Genom uppsatser av Lilli Zickerman når man också dess ideella målsättning. Vad som däremot inte gått att få reda på är kvalitet, färger och mönster på de produkter, som hemslöjden framställde under den första tiden.

Dubbelt värdefull är därför den gåva som Föreningen för Svensk Hemslöjd överlämnat till museet, bestående av inte mindre än 852 tygprover av olika material och vävnadssätt. Textilkonstnärinnan fröken Märtha Gahn har åtagit sig det stora arbetet att ordna upp proverna dels efter tidsperioder, dels efter textilkonstnärinnor, så att man kan följa både smak- och stilsträvanden i tiden och de olika konstnärinnornas insatser.

De första buntarna är från tiden 1900—1905 och bär i hög grad spår av Lilli Zickermans målsättning. Där är de rutiga gripsholmstyger, tuskafsvävnader i bomull, rutade i blått och vitt, gult och vitt m. fl. färger med en smal mörkare linjering som gräns mellan rutorna. Förebilden togs från kavaljersflygeln på Gripsholm. Där är kopior av bolstervar med flamgarnsränder i blått och vitt, aktuella som möbeltyger under den tid Böttiger använde de kungliga linneförrådets 1700-talsbolstrar som stols-

Tygprover från Föreningen för Svensk Hemslöjd, 1900-talets början. I förgrunden till höger syns ett prov av de rutiga Gripsholmstygerna.

klädselar på de kungliga slotten. Vi finner kopior av bolstervar från Blekinge i vitt, rosa och blått. Blekingemönstren vävdes givetvis i Blekinge, ty det ingick i programmet att bygga på och uppmuntra den lokala traditionen. Att kopiera materialet var däremot inte så viktigt. Kopiorna är gjorda i bomull, medan originalen vanligen var i linne. I Dalarna lät Lilli Zickerman väva rosengång och munkabälte i ylle och halvylle. Det är grova vävnader i rött, gulrött, blågrönt och gult, som man sett i otaliga matsalar och hallar på eftergjorda barockstolar, målade i blågrönt eller mörkrött. Det är samma mustiga gedigenhet över detta som över sundbornshemmet.

Lilli Zickerman komponerade inte, hon arrangerade mönster med utgångspunkt från äldre förebilder. När hon hittade något gammalt prov, som hon tyckte om, kunde hon säga till sina medhjälparrinnor: "Kan ni göra något vackert av det här?" och på så

sätt sökte hon inspirera dem till att göra nya saker, som byggde på gammal svensk tradition.

Just inspirationen av äldre mönster framträdde tydligast under det första decenniet av 1900-talet. Lotten Zeinwoltd gjorde tuskafsvävnader i bomull med rips- eller munkabältesränder och bomullsdrällar till möbelklädslar och dynor.

1907 kom Elsa Gullberg till Svensk Hemslöjd och de tyger, som hon komponerade är självständigare i förhållande till allmogevävnaderna. Där är rutningar och randningar, som nog många gånger inspirerats av fodertyger och av prover i gamla vävböcker på Nordiska museet. Rutorna blir mindre symmetriska och med åren allt djärvare i färgsättningen. Det var under denna tid, som hemslöjdens konfektion började slå igenom, och en mängd av bomullstygerna är avsedda till 1910-talets mode med dess höga liv och ankellånga snäva kjolar. Där är också tunna tuskaftrade tyger, vars kvalitet mest påminner om gas, som syddes upp till balklänningar och bars hårt stärkta av unga flickor ur Stockholms societet. Fru Gullberg arbetade också fram möbeltyger, som var mera lämpade i de välsituerade hemmen än bomullstygerna och de allmogeaktiga vävnaderna. Randningar i ylle eller linne gjordes i en tyngre färgskala; vissa randningar fick karaktär av Karl Johansstil.

Elsa Gullberg var knuten till Svensk Hemslöjd till 1914, då hon efterträddes av Märtha Gahn. Under den tid som följde miste hemslöjdens produkter helt sin allmogekaraktär. Mer och mer övergick man till att göra tyger för stilmöbler. I Märtha Gahns produktion finns en mängd ljusare tyger, i oregelbundna randningar, avsedda för gustavianska möbler och tyger med jämnbredda ränder i två färger, avsedda för Karl Johansmöbler. Från 1920-talet finns linnedamast och linnedrällar till möbelklädslar. Materialen är dyrbarare och inredningarna blev mer högreståndsmässiga — processen hänger samman med de stora nygrundade förmögenheterna efter första världskriget. Men också enkla bomullstyger omhulldes av modet. Ett tyg i blått, gult och ljusgrått inköptes av ett av de stora modehusen i Paris efter världsutställningen där 1925. Under 20-talet gjordes rutorna och ränderna allt större och mer markerade.

Under 1930-talet försökte man sig på en nyorientering. Resultatet i provhögen visar vävnader av grövre garn med en lös struktur. Rostrött och gult med dragning åt brunt dominerar.

Från och med Stockholmsutställningen 1897 har Sverige varit ett textilland. En mängd rörelser under slutet av 1800-talet såsom Handarbetets Vänner, Johanna Brunssons vävskola, Selma Giöbel och Thyra Grafström började att driva fram den svenska konstnärliga textilen. Föreningen för Svensk Hemslöjd har här gjort en stor insats. För framtida forskningar i svensk textilhistoria kommer de systematiskt ordnade proverna från Svensk Hemslöjd att vara en ovärderlig källa.